

בענין מיגו לאפטורי משבועה ומיגו נגד חזקת שטרך בידי מאי בעי

מיגו לאפטורי משבועה אי אמרינן מחלוקת רבוותא היא ריב"ן מיגאש ר"פ הנשבעין מ"ה : והרמב"ם וסייעתו פ"ב מהלכות שכירות הלכה ח' סבירא להו דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה והתוס' והרא"ש ר"פ הנשבעין סבירא להו דאמרינן מיגו לאפטורי משבועה ובשו"ע חו"מ סימן רצ"ו הלכה א' כתב המחבר וז"ל אחד המפקיד או המשאיל או המשכיר את חבירו בעדים או שלא בעדים דין אחד יש לם כיון שהודה זה מפי עצמו שהפקיד בידו או שהשאילו או שהשכירו הרי זה נשבע שבועת השומרים שאין אומרים מיגו לפוטרו משבועה אלא לפוטרו מלשם.

ומקור דין זה איתא בגמ' בשבועות דף מ"ה : דבעי רבא שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו.

פירוש שבועת השומרים שחייבה התורה לשומר שכר לישיבע על שבורה ומתה כדכתיב "ומת או נשבר או נשבה שבועת ה' תהיה בין שניהם" היכי משכחת לה שיתחייב שבועה על נאנסו והרי יש לשומר מיגו. מתוך שיכול לומר למפקיד לא היו דברים מעולם ונפטר בלא שבועה יכול לומר לו נאנסו ויפטר בלא שבועה ע"י המיגו.

ולמסקנא אסיקנן התם דאפקיד ליה בשטרא ואין לשומר לא מיגו של להדי"ם ולא מיגו של החזרתיו לך משום דהמפקיד יכול לומר לשומר שטרך בידי מאי בעי.

והקשה שם הר"י מיגש דהרי איפסקא הלכתא במס' בבא בתרא דף ע' : דמיגו נגד חזקת שטרך בידי מאי בעי כן מועיל וממילא יש לשומר מיגו שיכול לטעון החזרתיו לך ויאמן בטענת נאנסו לבד בלי שבועה ומכח קושיא זו מסיק הר"י מוגש שמיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן ולדין זה מביא עוד ראיה מדין שבועת מודה במקצת בטענה שחייב שבועה על השאר ולא מועיל לו מיגו שהיה כופר בכל לפטור אותו משבועת מודה במקצת ולכן פסק דכי אמרינן דמהני מיגו היינו לאפטורי ממון אבל משבועה לא ובביאור הדברים כתב הסמ"ע בסי' רצ"ו ס"ק א' דדוקא בהוצאת ממון הקילו לומר מיגו כי קשה להוציא ממון מיד בעליו אבל היכא שנפטר בשבועה מהוצאות ממון לא רצו חז"ל לפטרו משבועה מכח המיגו.

והנראה עוד לבאר מדוע לא יועיל מיגו לאפטורי משבועה עפ"י ביאור הרי שימעון שקאפ בדין נאמנות של מיגו (בבא בתרא סי' י"ח).

דביאר דיסוד דין נאמנות במיגו הוי מצד בירור של מה לי לשקר אלא דבכל

זאת אמרו רבנן שיהי הזכות לטוען בטענתו שטוען עכשיו כפי הדין והזכות שהיה לו בטענתו שהיה יכול לטוען. ובאור הדברים הסביר מו"ר ר' ישראל דז'מיטרובסקי שליט"א דאף דאמרינן דהיסוד לנאמנות של מיגו זה מצד בירור של מה לי לשקר וע"י המיגו יש ראייה דדובר אמת אבל בכל זאת מי אומר שמצד משפטי הממון ההוכחה הזאת היא קבילה בפני בי"ד ולכן אמרו רבנן כיון שיש הוכחה במיגו שהטענה הנוכחית היא אמת ומכח טענת המיגו מעבירים לטוען את זכות הטענה שהיתה לו בטענה האפשרית לטענה הנוכחית והמשפט לא נקבע עפ"י ההוכחה אלא עפ"י זכות הטענה ועפ"י הנאמנות הקודמת ויש פה שני שלבים שלב א. ע"י המיגו יש הוכחה שהטוען דובר אמת, שלב ב', אחרי שיש הוכחה שהטוען דובר אמת בא השלב השני ואומר שמאמינים לטוען בזה שמעבירים לו את זכות הטענה שהיתה לו בטענה האפשרית וזאת בתנאי שכח הנאמנות בטענה האפשרית יהי חופף לכח הנאמנות בטענה הנוכחית כגון שכח הנאמנות בטענה האפשרית היא רק מכח הטענה גרידא כך בעינן שבטענה הנוכחית כח הנאמנות ע"י המיגו יהי רק ע"י טענה גרידא והמשפט נפסק לפי מישור הנאמנות ולא במישור ההוכחות.

וליסוד זה נראה לעני"ד להביא ראייה מדברי הרמב"ן בריש בבא מציעא בענין זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי דהדין דהאומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע זה נוטל שלושה חלקים והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע זה נוטל רביע זה נוטל רביע זה נוטל רביע והרי יש לו מיגו דאי בעי אמר כולה שלי והיה נוטל חצי ותירץ הרמב"ן דבטענה האפשרית אי אמר כלה שלי לא שקיל אלא חצי מימה שהוא טוען ואם נאמר דע"י המיגו יאמן בטענת חציה שלי על כל החצי נמצאת אומר שבטענה זו אנו מאמינים אותו יותר מבטענה האפשרית וזאת לא אמרינן. ולכאורה דבריו אינם מובנים דאם נאמר שהנאמנות של מיגו זה בירור של מה לי לשקר מאי נפקא מינא אם בטענה האפשרית אנו מאמינים לו רק על חצי טענה ופה אנו מאמינים לו על הכל והרי בטענה האפשרית היה יכול לקבל חצי מהטלית א"כ עכשיו נמי שיקבל חצי ע"י המיגו אבל אם נאמר שמיגו זה זכות הטענה והמשפט נפסק לפי מישור הנאמנות אתי שפיר דברי הרמב"ן דכיון דבטענה האפשרית נאמן הטוען רק על חצי טענה ובטענה הנוכחית אנו רוצים להאמינו על כל הטענה א"כ יוצא ששתי הטענות הם אינם חופפות וכיון שהם אינם חופפות בי"ד לא יכול להעביר את זכות הטענה האפשרית לטענה הנוכחית ולכן מובנים דברי הרמב"ן מפני מה המיגו אינו מועיל פה. והשתא דאיתבאר לנו יסוד הנאמנות במיגו נבאר את דברי הר"י מיגאש מפני מה לא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה משום דבמיגו לאפטורי משבועה בטענה הנוכחית הטוען חייב שבועה וא"כ יוצא שכח הנאמנות שלו

בטענה נובעת מהשבועה ואילו בטענה האפשרית כח הנאמנות שלו נובע מכח הטענה גרידא וא"כ יוצא ששתי הטענות הם אינם חופפות וא"כ ב"י"ד לא יכול להעביר את זכות הטענה האפשרית לטענה הנוכחית ואין פה כח במיגו להועיל ולכן סובר הר"י מיגאש דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה. הריטב"א בשבועות בדף מ"ה : בסוף ד"ה ו"שם מכלל דתרווייהו "כתב על ר"י מיגאש וז"ל והראיה שהביא מנסכא דר' אבא דלא הימניה בשבועה לגמרי אין חטפי ודידי חטפי מיגו דאי בעי אמר לא חטפי דנאמן בשבועה וכו' משמע מדברי הריטב"א שיש עוד ראיה לר"י מיגאש מנסכא דר' אבא שלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה ולכאורה צריך להבין מה בכלל שייך בנסכא דר' אבא (בבא בתרא דף ל"ד.) מיגו לאפטורי משבועה דהכי איתא התם בנסכא דר' אבא דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דר' אבא הוי יתיב ר' אבא קמיה אייתי הנחטף חד סהדי דמיחטף חטפי מיני החוטף והחוטף טוען אין חטפי ודידי חטפי ואסיק ר' אבא דהחוטף הוי מחויב שבועה שאינו יכול להישבע ומשלם (ועיי"ש) ומהסוגיא דהתם כתב הריטב"א דהר"י מיגאש הוכיח משם דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה והרי מיגו לאפטורי משבועה שייך היכא דבטענה הנוכחית הניתבע מתחייב שבועה ועל ידי המיגו בעי להיפטר משבועה משא"כ בנסכא דר' אבא הנתבע בטענתו הנוכחית דידי חטפי אינו מתחייב שבועה שהרי מודה הוא לדברי העד דאין חטפי אלא דדידי חטפי וא"כ קשה מה שייך התם מיגו לאפטורי משבועה.

ולעני"ד נראה לבאר דבנסכא דר' אבא על ידי עדות העד דמעיד חטפת מונח בעדות העד דהחוטף חטף נסכא ששייך לנחטף מצד דין חזקה כל מה שתחת ידו של אדם הרי זה שלו והחוטף טוען נגד העד דידי חטפי וא"כ יוצא שבטענתו הנוכחית הוא סותר לדברי עד המחייבו שבועה ואם תיקשה מדוע החוטף איננו נשבע נגד העד ונפטר תירץ לי ר' ישראל שליט"א משום דפטר שבועה נגד עד אחד שנאמר בתורה קאי היכא דהנתבע סותר ישירות את דברי העד משא"כ הכא שהחוטף אינו סותר ישירות את דברי העד אלא הוא סותר את הפועל יוצא של דברי העד ובכה"ג התורה לא חידשה שמועילה שבועה להיפטר מהעד ולפי"ז נראה לי ליישב שפיר את דברי ר' אבא דאמר הוי ליה מחוייב שבועה שאינו יכול להישבע ומשלם דר' אבא אמר את דבריו על הטענה הנוכחית של החוטף דהוי מחוייב שבועה שאינו יכול להישבע ואתי שפיר איך חזינן מהכא דלא אמרינן הכא מיגו לאפטורי משבועה דאם מיגו מועיל לאפטורי משבועה הפשט הוא שהכח של מיגו הוי כמו הכח של שבועה וא"כ מדוע בנסכא דר' אבא לא יועיל המיגו לחוטף אלא ראיה שהכח של מיגו הוא פחות מהכח של שבועה ולכן לא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה ולאור זה יוצא דאליבא דהר"י מיגאש הוי מהלך חדש בסוגיא דנסכא דר' אבא מפני מה הוי מחוייב שבועה שאינו יכול להישבע.

והרא"ש בפרק כל הנשבעין דחולק על הר"י מיגש סבר כיון דמיגו דאורייתא מה לי ממון מה לי שבועה וכשם שאמרינן מיגו לאפטורי ממון הו"ה דאמרינן מיגו לאפטורי משבועה והראיה שהביא הר"י מיגש משבועת השומרין דלא אמרינן התם מיגו היינו משום דהוי מיגו דהעזה ומיגו דהעזה לאפטורי משבועה לא אמרינן לרא"ש וגם הראיה שהביא ממודה במקצת דלא מועיל לו מיגו התם כתוב בגמ' משום חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח ומימלא הוי מיגו דהעזה דלרא"ש לא מועיל לאפטורי משבועה. והראיה שהביא הר"י מיגש מדין מודה במקצת דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה תמה הרא"ש וכן האורים ותומים ומובא גם בקה"י דהא אדרבא מהאי מימרא דרבה בדין מודה במקצת מוכח איפכא מדינו של הר"י מיגש דהתם משמע דאילו היה לו מיגו דכופר הכל היה נפטר משבועה ורק משום חזקה דאין אם מעיז פניו בפני בעל חובו אין לו מיגו ועל קושיא זאת תירצו האורים ותומים והקה"י דמה שאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע ותירצה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אין הקושיא של רבה היתה שיפטר מדין מיגו אלא מדין משיב אבידה יפטר משבועה. והנראה בפשטות לומר שהנאמנות של משיב אבידה זאת נאמנות של הפה שאסר ופה שאסר קיימ"ל אליבא דכו"ע דמועיל להיפטר משבועה והסברא לומר דקושייתו של רבה היתה מצד משיב אבידה ולא מצד מיגו כתב הקה"י משום דהר"י מיגש סובר דמיגו דהעזה כן אמרינן אפילו בשבועה אם מועיל מיגו לאפטורי משבועה וכמו דאמרינן דמועיל מיגו דהעזה בממון כדמוכח מעובדא דעיזי דאכלו חושלא דנאמן לטעון כמה הזיקו במיגו דלקוחין הן בידי שזה מיגו דהעזה דיודע דבעל העיזי מכיר בשיקרו ובכל זאת אמרינן דמועיל לו המיגו ולא ניחא לר"י מיגש במה שחילקו הפוסקים דלענין ממון מהני מיגו דהעזה ולא לשבועה משום דאי אמרינן דמועיל מיגו לאפטורי משבועה מאי שנא דבמיגו דהעזה חמיר טפי שבועה מממון ולכן לר"י מיגש שאלתו של רבה היתה מצד משיב אבידה ועל זה תירצה הגמ' כיון שיש חזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו וא"כ מה שהוא מודה במקצת ולא כופר הכל לא הוי ראיה שהוא דובר אמת. ועתה נחזור למאי דאסקינן בגמ' בשבועות בדין שבועת השומרים דאפקיד ליה בשטרא ואין לו לשומר לא מיגו של להד"ס ולא מיגו של החזרתיו לך משום דיכול לומר לו שטרך בידי מאי בעי ועתה נבאר דין מיגו נגד חזקת שטרך בידי מאי בעי ומקור דין זה איתא בגמ' בבא בתרא דף ע'. בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חבריו בשטר ואמר לו החזרתים לך מהו מי אמרינן מיגו דאי בעי אמר נאנסו מהימן השתא נמי נאמן או דלמא אמר ליה שטרך בידי מאי בעי אמר ליה רב חסדא מהימן במיגו ושוב שאלו רב עמרם ולימא ליה שטרך בידו מאי בעי והשיבו רב חסדא וליטעמך שטוען הנפקד נאנסו וכי המפקיד יכול לטעון שטרך בידי מאי בעי ודאי שלא הו"ה

והשיבו ר' עמרם סוף סוף כי אמר ליה נאנסו לאו שבועה בעי אכא נמי מאי נאמן נאמן בשבועה ולא ע"י מיגו לבד. ולפי"ז לא קשיא מהגמ' בשבועות דחזינן התם דלא מהני מיגו נגד שטרך בידי מאי בעי משום דהתם מיירי שרוצה להאמין בלי שבועה ע"י מיגו. והנראה מהגמ' הזאת והכי ניפסק להילכתא דבפיקדון כשהיפקידו בשטר אמרינן דנאמן הנפקד לטעון החזרתיו לך בשבועה במיגו דנאנסו ובשבועה ואין אומרים אם אמת שהחזירו שטר ביד המפקיד מאי בעי והיה לו ליטלנו מידו כשהחזירו משום דבפיקדון סמך הנפקד אטענת מיגו שבידו לטעון אנסו מידו ובטענת אונס לא שייך לטעון שטרך בידי מאי בעי. אבל מלוה את חבירו בשטר אין הלוה נאמן לטעון פרעתי משום דאמר לי המלוה שטרך בידו מאי בעי וגבי הלוה ליכא שום מיגו דאפילו אם יטען נאנסו צריך לשלם משום דמלוה להוצאה ניתנה. ובכח הנאמנות של שטרך בידי מאי בעי כתב הרעק"א בתשובותיו בסימן קל"ז דשטרך בידי מאי בעי הוא מדין אןן סהדי והוי כמו הוכחה של כת עדים שהשטר לא נפרע עכ"ד וא"כ חזינן מדבריו דמיגו נגד שטרך בידי מאי בעי ודאי שלא יועיל דהוי מיגו נגד עדים.

והאור שמח בהלכות עדות הלכה כ"ב כתב דדין הנאמנות של שטרך בידי מאי בעי הוא מצד הימניה. פירוש דבזה שמסר הלווה את השטר למלווה האמינו למלווה שכל זמן שיבוא המלווה עם השטר יגבה בחייו ובמותו אפילו אם יכחישו את בעל השטר ואפילו אם יוכיחו נגדו בטענת מיגו שהוא שקרן בכל זאת בעל השטר יהי נאמן מדין הימניה נגד המיגו והראיה לכך מהגמ' בגיטין דף ס"ד. דאיתא התם בעל אומר לפיקדון נתתי את הגט ביד השליש ושליש אומר לגירושין קיבלתיו רב חסדא אמר שלישי נאמן דהא הימניה ופירש שם רש"י וזה לשונו דהא הימניה כשמסרו בידו וכתבו שם התוס' בד"ה "שליש נאמן" שאף דאיכא מיגו לבעל כגון דהגט היה מדברים העשויין להשאיל ואז אם אמר הבעל בתורת שאילה נתתיו נאמן אפילו הכי לפיקדון אינו נאמן ליטעון וסברתו כיון דהימניה אף שהשליש משקר לא מהני מיגו לבעל המוכיח דאמר אמת כיון דהימניה בכל אופן. וא"כ לפי"ז יוצא שודאי מיגו נגד שטרך בידי מאי בעי לא יועיל דהוי מיגו נגד הימניה ועל פי זה מיישב האור שמח את קושיית הכת"פ וני"ח, ס"י פ"א) דהיקשו איך שאל ר' עמרם את ר' חסדא מה עדף מיגו או חזקת שטרך בידי מאי בעי הלא ר' חסדא סובר שמיגו נגד עדים אמרינן (בבת"א לגי'): וא"כ כל שכן שמיגו יועיל נגד שטרך בידי מאי בעי אבל לאור דבריו אתי שפיר דחזקת שטרך בידי מאי בעי לא הוי מחמת הוכחה ואנן סהדי כדברי הרעק"א אלא מכח הימניה ומיגו נגד הימניה אינו מועיל. וזאת גופא בעי ר' עמרם מרב חסדא דחזקת שטרך בידי מחמת מה מהני האם מחמת הוכחה ואנן סהדי ואליבא דרב חסדא מיגו מהני אף במקום עדים וכ"ש נגד חזקת שטרך בידי או דלמא חזקת שטרך בידי מהני מצד הימניה ובזה ר' חסדא עצמו סבר

דאף מיגו לא מהני נגד הימניה כדחזינן בגיטין, ובביאור כל המהלך דאיתא התם בין רב עמרם לרב חסדא עיין בגידולי שמואל על הסוגיא שם. עכ"פ חזינן מדברי האור שמח שמיגו נגד חזקת שטרך בידי מאי בעי לא יועיל. והנראה לי עוד להוכיח שלא אמרינן מיגו נגד שטרך בידי עפ"י מה ששמעתי ממו"ר הגר' ישראל זאב גוסטמן שליט"א שאמר בשם רבו ר"ש שקאפ דמאי דאמרינן דהמלוה גובה בשטר שבידו מטעם חזקה דשטרך בידי מאי בעי אין הפירוש דהוא מדין בירור והוכחה לחוד אלא דזהו הלכה בשטר דנגד שטר כשר לא מהני טענת הלווה אמר פרוע וכל זמן שהמלווה נקיט השטר בידו יש לו כח וזכות לגבות חובו מהלוה ולא מהני שום טענה נגד כח השטר ור"ש שקאפ הוכיח סברא זו מהגמ' בבא מציעא דף י"ז אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הטוען אחר מעשה ביי"ד לא אמר כלום מאי טעמא כל מעשה ביי"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי ולכאורא דברי הגמ' אינם מובנים דמה שייך לדמות מעשה ביי"ד לשטר הרי בשטר הטעם דאינו יכול לטעון פרעתיך משום דיש לנו הוכחה שלא פרע אבל במעשה ביי"ד אין לנו שום הוכחה וכמו שלא שייך לדמות מעשה ביי"ד לעדים משום דעדים מבררים הדבר ומעשה ביי"ד אין שום בירור הכי נמי אי אפשר לדמויי לשטרא ואם בכל זאת הגמ' מדמה מעשה ביי"ד לשטר אזי עיי"כ צריך לומר שבשטר נמי אין הטעם משום בירור לחוד אלא שזהו כח חוב שבשטר שאי אפשר לטעון בו פרעתי ועל זה קאמר ר' יוחנן דמעשה ביי"ד נמי אלמוהו רבנן את כח החוב שאין יכול לטעון בחוב זה פרעתי וא"כ היוצא לנו מזה דבשטר טענת הלווה בכלל לא מתקבלת כטענה וביי"ד בכלל לא מתייחס לטענה כל זמן שהמלווה מחזיק בשטר ובודאי דמיגו נגד חזקת שטרך בידי לא יועיל במלווה וכך ניתן גם לדייק מדברי השו"ע בסימן רצ"ו הלכה ב' דמה שכתב דמהני מיגו נגד שטרך בידי מאי בעי נכתב רק על פיקדון והסברא כמובא לעיל וכן הסמ"ע שם כתב שבמלווה אין מועיל מיגו נגד חזקת שטרך בידי.

ולאור זה קשה לי מהתוס' בריש גיטין בד"ה "ואם יש עליו עוררין" דהתוס' דן אם טענינן מזוייף לנפרע שלא בפניו ומיתומים ולקוחות או דאפילו לא טענינן להו מזוייף טענינן להו פרוע במיגו דמזוייף כיון דאביהם היה נאמן ליטעון פרוע במיגו דמזוייף ולאור היסוד של הר"ש שקאפ בדין נאמנות במיגו אתי שפיר למה לא קשה הכא איך טענינן להו פרוע במיגו של מזוייף אם התוס' אומר שלא טענינן להו מזוייף וא"כ אין לביי"ד את המיגו של מזוייף אבל לאור היסוד של הר"ש שקאפ בדין נאמנות במיגו אתי שפיר משום דנאמנות דמיגו הוי מצד זכות הטענה והמשפט ניפסק לפי מישור הנאמנות ולא במישור ההוכחות א"כ במקרה דיתומים ביי"ד מעביר את זכות הטענה דהיתה לאביהם אל היתומים ולכן ביי"ד יכול לטעון ליתומים פרוע במיגו של מזוייף אלא דאכתי קשה לי איך ביי"ד יכול לטעון להם פרוע

במיגו של מזוייף והרי אכתי איכא לתובע חזקת שטרך בידי מאי בעי דחזינן
דבמלוה אינו מועיל.

אלא דהביאור הוא דכל מאי דאמרינן דלא מהני מיגו נגד שטרך בידי היינו
בשטר דידוע שהוא כשר כגון שטר מקויים ולכך מועיל טענת התובע דאמר
לנתבע דכיון דהאי שטרה כשר הוא א"כ שטרך בידי מאי בעי אבל בשטר
שאינו מקויים לא יועיל לתובע חזקת שטרך בידי מאי בעי דיכול הנתבע
לומר לו שטר מזוייף הוא והתוס' אצלנו דדן אם טענין ליתומים מזוייף או
פרוע ע"כ איירי בשטר שאינו מקויים וכיון דעסקינן בשטר שאינו מקויים
הו"ה נמי דיכול הנתבע לטעון פרוע במיגו דמזוייף.